

Горлач Сергій Володимирович –
здобувач кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх
справ

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЮВЕНАЛЬНОЇ ГРУПОВОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Висвітлено особливості ювенальної групової злочинності, зокрема її детермінанти та заходи щодо запобігання їй. Розкрито ювеналізацію правового статусу інспекцій у справах дітей органів внутрішніх справ.

Ключові слова: ювенальна групова злочинність; особливості ювенальної злочинності групи; детермінанти ювенальної групової злочинності; запобігання ювенальній груповій злочинності.

Освещены особенности ювенальной групповой преступности, в частности, ее детерминанты и меры ее предупреждения. Раскрыта ювенализация правового статуса инспекций по делам детей органов внутренних дел.

Ключевые слова: ювенальная групповая преступность; особенности ювенальной преступности группы; детерминанты ювенальной групповой преступности; предотвращение ювенальной групповой преступности.

As the part of the overall group crime, juvenile group crime has specific features and must be represents by separate category. Juvenile group crime is a structural component of the overall juvenile crime.

Features of juvenile group crime is the presence of an adult instigator, criminal responsibility of whom comes under Art. 304 of

the Criminal Code of Ukraine titled «Involvement of minors into criminal activity».

Juvenile group crime has a complex structure. It spreads into the organized group crime, violent crime, women's group crime and other types of group crime.

Juvenile group crime is a set of crimes committed by two or more minors and involving adults, including agitators and other members.

The reasons (determinants) of juvenile group crime can be divided into objective (mostly socio-demographic) are independent from minors and subjective (moral and legal), which are: social, psychological, physiological characteristics of teens.

Promoting factor of transformation of criminal group into the criminal is the failure to identification of potential criminal and the lack of preventive measures of detection.

On increasing of group juvenile delinquency negatively affects crisis and criminal penalties, execution of criminal sentences and correction.

The prevention of juvenile group crime requires targets and integrated approach, combining the efforts of special and individual prevention at all stages of the fight against juvenile group crime.

Overall social crime prevention depends on a stable, positive development of all social institutions and elimination of the economic crisis. This indicates that the general social activities are the backgrounds of prevent, ion of antisocial behavior and juvenile crime.

Keywords: juvenile crime group; features of juvenile crime group; determinants of juvenile crime group; prevention of juvenile crime group.

Будучи частиною загальної групової злочинності, ювенальна
групова злочинність має особливі риси, а тому повинна
становити самостійну категорію. Зазначене явище – структурна
складова загальної ювенальної злочинності [1, с. 4; 2, с. 7].
Його питома вага (серед злочинності неповнолітніх) є втричі
вищою, ніж питома вага загальної групової злочинності [3, с. 7].

Особливістю ювенальної злочинної групи є наявність дорослих підбурювачів, кримінальна відповідальність яких настає відповідно до ст. 304 Кримінального кодексу України «Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність». Склад груп може бути однорідним або неоднорідним: учасниками можуть бути суто неповнолітні або також і дорослі особи.

Ювенальна групова злочинність має складну структуру: її елементи є частиною групової організованої, корисливій, насильницької, жіночої та інших підвидів групової злочинності.

Отже, ювенальна групова злочинність є сукупністю злочинів, скоєних двома і більше неповнолітніми та за участі дорослих осіб, у тому числі підбурювачів, на конкретній території за певний період часу з відповідними кількісно-якісними характеристиками.

Детермінанти зазначеного виду злочинності можна поділити на об'єктивні (більшою мірою соціально-демографічні), що не залежать від неповнолітніх, та суб'єктивні (морально-правові), що передбачають соціально-психологічні й фізіологічні особливості підліткового віку.

Об'єктивні та суб'єктивні чинники є взаємозалежними й потребують застосування комплексного підходу під час їх аналізу. Факторами, що сприяють переростанню криміногенних груп у злочинні, є несвоєчасне виявлення передзлочинних груп і відсутність своєчасного профілактичного впливу на них. Співробітники органів внутрішніх справ часто мають інформацію лише про злочинні групи, які вже вчинили злочини.

З огляду на це, попередження групової злочинності зводиться здебільшого до профілактики повторних злочинів з боку учасників кримінальних груп. Водночас питанню про запобігання виникненню цих груп не надають належного значення.

На рівні групової злочинності неповнолітніх негативно позначається криза системи кримінальних покарань, їх виконання, а також виправлення засуджених [4, с. 10]. Виховні колонії в умовах дестабілізації господарських зв'язків,

недостатності власної матеріальної бази й відсутності належного фінансування їх діяльності відчують значні труднощі в реалізації своїх функцій. Організаційно та матеріально слабкою залишається система ресоціалізації звільнених від кримінальної відповідальності й покарання.

Крім цього, відсутній дієвий механізм виконання покарань, не пов'язаних із позбавленням волі. За цих умов значна частина неповнолітніх є нездатною самостійно змінити власну поведінку, подолати атмосферу відчуженості навколишніх. Навпаки, більшість раніше засуджених (до 60–65 %) відчують, передусім на перших порах, потребу в спілкуванні з асоціально налаштованими підлітками, з особами, які повернулися з колоній або спеціальних виховних установ та є для них близькими по духу. З огляду на це, їм складно покінчити зі злочинним минулим, що сприяє їх активному об'єднанню в групи кримінальної спрямованості.

На практиці апробовано різні прийоми переорієнтації криміногенних груп неповнолітніх. Головні з них такі:

зміна змісту діяльності групи шляхом переорієнтування її лідера або виявлення неспроможності колишнього лідера, у результаті чого його роль переходить до члена групи, з яким попередньо встановлено контакт;

включення всіх або більшості учасників групи в новий колектив із соціально корисними інтересами.

Запобігання ювенальній груповій злочинності вимагає застосування цільового та комплексного підходів, поєднання зусиль багатьох суб'єктів, уживання комплексу заходів загального, спеціального й індивідуального попередження на всіх етапах боротьби з цим явищем.

У практичній роботі щодо роз'єднання криміногенних ювенальних груп застосовується також метод «щеплень», що полягає у впровадженні до складу групи спеціально підготовлених осіб, які впливають на групу або окремих її членів,

вносять розлади, порушують її психологічну стійкість, тим самим змінюючи зміст діяльності та спілкування в групі [5, с. 14].

Більш універсальним способом впливу на криміногенну групу є її переорієнтація. Вона полягає в зміні змісту діяльності та спілкування учасників групи за умов збереження її головного складу. Переорієнтація ґрунтується на відомому положенні педагогіки про можливість і необхідність здійснення виховання не тільки шляхом індивідуального підходу, а й через колектив.

Утрачаючи взаєморозуміння з дорослими, підлітки об'єднуються в групи, у тому числі субкультурні, зі своїми цінностями, нормами, інтересами, мовою (сленгом), символами. Такі осередки здебільшого не вирізняються законослухняністю.

Підлітковий і делінквентний чи кримінальний підлітковий субкультурі загалом можуть бути притаманні деякі спільні мовленнєві особливості, відносно негативне чи насторожене ставлення до дорослих, окремі види дозвілля (дискотеки, «тусовки» тощо), відповідні одяг, напої, їжа.

Делінквентна (або девіантна) субкультура є неоднорідною. Р. Клауорд і Л. Оулін розрізняють наркотичну (ретротистську), конфліктну та злочинну субкультури [6].

Суперечності між потребами й можливостями може бути конкретизовано стосовно неповнолітніх у сучасному українському суспільстві як:

суперечності між цілями, до яких суспільство закликає прагнути підлітка й тими легальними можливостями, які воно їм дає для їх досягнення;

суперечності між розширенням потреб у кваліфікованій, престижній, високооплачуваній праці та обмеженими можливостями щодо їх задоволення;

суперечності між прагненням до гідного життя й відчуттям неможливості його досягнути легальним способом;

суперечності між необхідністю посилення соціального та правового захисту неповнолітніх й обмеженими матеріальними можливостями суспільства.

Незадоволена потреба в самоствердженні призводить до спроб реалізувати себе не лише у творчості (що досить складно), а й у негативних формах активності – насильстві, злочинах (що «простіше») або ж призводить до «відходу» в алкоголізацію, наркотизм і навіть до самогубства. Підлітки вирізняються не тільки підвищеною девіантністю, а й підвищеною віктимністю (здатністю ставати жертвою).

На загальносоціальному рівні необхідним є наукове та практичне розроблення перспектив і шляхів становлення сучасної моделі державної системи профілактики правопорушень та асоціальної поведінки неповнолітніх. З огляду на це, передбачено такий комплекс заходів:

міжвідомче розроблення та реалізація загальних принципів реорганізації організаційно-управлінських структур, що забезпечують соціальну підтримку поведінки неповнолітніх;

розроблення спільно з органами виконавчої влади профілактичних заходів із боротьби з поведінкою, що відхиляється від норми, у тому числі створення міжвідомчої комісії з соціальної профілактики правопорушень неповнолітніх;

створення єдиного координуючого центру по боротьбі з поведінкою неповнолітніх, що відхиляється від норми;

подолання відомчої роз'єднаності, координація зусиль усіх суб'єктів профілактики;

забезпечення необхідних заходів щодо комплектування кваліфікованими педагогічними кадрами безпосередніх суб'єктів загальної профілактики (комісій у справах дітей, підрозділів із запобігання правопорушень дітей, співробітників соціальних притулків та ін.);

розширення та ювеналізація [7] правового статусу інспекцій у справах дітей органів внутрішніх справ, що виконують головні завдання відносно профілактики бездоглядності й інших правопорушень дітей, будучи найбільш авторитетним та ефективно діючим виховно-профілактичним органом;

уведення в структуру загальноосвітніх шкіл і професійно-технічних училищ фахівця з соціальної педагогіки для вивчення причин та корекції відхилень у поведінці підлітків;

розроблення та впровадження в практичну діяльність усіх державних органів, громадських організацій, недержавних фондів та інших установ усіх форм власності критеріїв оцінки, що визначають їх ефективність, мінімізацію гостроти проблеми у сфері соціальної профілактики поведінки неповнолітніх;

створення на базі науково-дослідних установ лабораторій загальних проблем виховання – з питань поведінки неповнолітніх та молоді, які повинні стати координуючими центрами боротьби зі злочинністю в цьому сегменті;

удосконалення системи законодавчих та інших правових актів, що дають змогу регулювати процес соціальної роботи з різними проявами девіантної поведінки підлітків, визначають статус соціального працівника, повноваження й розмежування компетенцій організацій і структур, залучених до цього виду діяльності.

Отже, загальносоціальне попередження злочинності залежить від стабільного, позитивного характеру розвитку всіх суспільних інституцій, ліквідації кризових станів економічної сфери, які є базовими для організованої злочинності. Це доводить, що загальносоціальні заходи є підґрунтям будь-яких зусиль щодо запобігання асоціальній поведінці та підлітковій злочинності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ювенальный центр: первые итоги : [учеб. пособие]. – Воронеж : ВИ МВД России, 2001. – 67 с.
2. Толстой В. С. Ювенальное право : [учеб. пособие] / В. С. Толстой. – М. : РГСУ, 2011. – 400 с.
3. Пронин А. А. Ювенальное право : [учеб. пособие] / А. А. Пронин. – Ростов н/Д : Феникс, 2011. – 283 с.

4. Демидова О. В. Проблемы предупреждения преступности условно осужденных несовершеннолетних : [науч.-практ. пособие] / О. В. Демидова. – Воронеж, 2004. – 121 с.

5. Щегелева А. Н. Виктимологические аспекты ранней профилактики преступности несовершеннолетних : [моногр.] / А. Н. Щегелева ; под ред. В. А. Лелекова. – Воронеж : ВИ МВД России, 2009. – 164 с.

6. Клауорд Р. А. Дифференциация субкультуры / Р. А. Клауорд, Л. Е. Оулин // Социология преступности. – М. : Прогресс, 1966. – С. 334–354.

7. Концепція створення та розвитку системи ювенальної юстиції // Вісник Верховного Суду України. – 2005. – № 5. – С. 6–9.